

A
R
B
E
I
D
&
Z
O
R
G

ZONDAG VAN DE ARBEID
BIDDAG VOOR GEWAS EN ARBEID
DANKDAG VOOR GEWAS EN ARBEID

raad van kerken in nederland

oifernmeve

bij de tekst

Inhoud

Arbeid en zorg	1
Achtergrond	2
Ervaringsverhaal: zorgen bij zorg	4
Biddag voor gewas en arbeid	6
Zondag van de arbeid	8
Dankdag voor gewas en arbeid	10
Jongeren	13

Teksten

Trinus Hoekstra
Klaas van der Kamp
Marion Korenromp
Chris Kors
Maartje Wildeman

Foto's

Dio van Maaren (pag. 5 midden/onder), Raad van Kerken
Het Vakantiebureau.nl (pag. 4 rechts)

Omslag

Ontwerp: Marijke Kamsma - bliksemzwart
Afbeelding: Four generations, Will Barnet, 1984,
Vaticaanse musea

Eindredactie

Trinus Hoekstra
Klaas van der Kamp
Beppie van Laar

© Raad van Kerken in Nederland, Amersfoort 2016
Kon. Wilhelminalaan 5
3818 HN Amersfoort
tel. 033 4633844
e-mail rvk@raadvankerken.nl
website www.raadvankerken.nl

Prijs: 3,50 (incl. portokosten)

Reacties op deze uitgave zijn welkom op
rvk@raadvankerken.nl

arbeid en zorg

De combinatie van arbeid en zorg is al jaren een maatschappelijk thema dat de aandacht vraagt. Naarmate het meer gangbaar werd dat partners allebei een betaalde baan hadden, nam ook de discussie over de verdeling van arbeid en zorg toe. Daarnaast is er ook altijd discussie geweest over de ontzorging van betaald werkenden door middel van bijvoorbeeld formele (professionele en gedeeltelijk door de overheid gefinancierde) en informele (in de privésfeer georganiseerde) kinderopvang.

De laatste jaren neemt de discussie over mantelzorg sterk toe, zeker nu in de participatiesamenleving van eenieder meer een bijdrage wordt verwacht in de zorg voor familie, vrienden en buurtgenoten. Ook jongeren komen daarbij soms in praktijken van mantelzorg voor ouders en ouderen terecht.

Kortom 'arbeid en zorg' een actueel onderwerp op het niveau van de persoonlijke en maatschappelijke ervaringswereld van kerkleden, maar ook op het meer institutionele niveau wanneer kerkelijke gemeenten en parochies een ondersteunende rol spelen in het kader van mantelzorg en soms ook hun stem laten horen in het maatschappelijke debat rond de combinatie van arbeid en zorg.

Deze uitgave biedt bezinning aan in de persoonlijke sfeer of liever nog: binnen de context van de parochie of gemeente. Op de website zijn aanvullende gespreksvragen te vinden en liturgische suggesties.

achtergrond

Zowel op het terrein van betaalde arbeid als op dat van de zorg wordt meer van mensen verwacht. Tegelijk wil de overheid dat mensen de zorg voor anderen vaker zelf op zich nemen. Ze hoeven dan minder vaak aan te kloppen bij de overheid.

Combinatiedruk

Deze inspanningen in arbeid én in zorg passen bij de verschuiving van 'verzorgingsstaat' naar een samenleving met meer eigen verantwoordelijkheid. Een aantal jaren geleden was deze combinatie alleen iets van jonge ouders met kinderen. Zij losten het probleem op met het zogenaamde anderhalf verdienersmodel. Hij werkte fulltime en zij parttime. Veel mensen vinden het tegenwoordig ingewikkeld arbeid en zorg te combineren. De verwachting is dat de complexiteit alleen nog maar lastiger zal worden. Het gaat immers niet alleen om de noodzaak betaalde arbeid en het verzorgen van kinderen te combineren; het gaat ook over levenslang leren, over het leveren van mantelzorg aan hulpbehoevenden in onze naaste omgeving en over vrijwilligerswerk in verenigingsverband.

Discrepantie

Het aandeel van mantelzorgers ligt in Nederland rond het Europese gemiddelde (14,6% van de bevolking). De intensiteit van de mantelzorg (het aantal uren per mantelzorger) is laag. De overheidsuitgaven aan de gezondheidszorg zijn in Nederland relatief hoog. En familienormen (als motiverende context van mantelzorg) zijn minder sterk dan gemiddeld. Internationaal onderzoek laat zien dat mensen in een land meer mantelzorg verlenen wanneer de gezondheidszorg er minder genereus is en de familienormen sterk zijn. Het Nederlandse beleid wil in de richting van een minder genereuze gezondheidszorg, maar wordt daarbij niet gecompenseerd door sterke mantelzorg motiverende familienormen.

Onderzoekers constateren dat het beleid van de overheid in Nederland niet aansluit bij de voorkeuren van burgers. Zo bepleit de overheid het gebruik van kinderopvang om de arbeidsdeelname te bevorderen, maar legt zij anderzijds de zorg voor ouderen in toenemende mate bij burgers neer. Burgers wijzen die gedachten af. Zij stellen limieten aan het aantal dagen dat ze de opvang van

hun kinderen willen uitbesteden, terwijl ze de zorg voor hun ouders bij voorkeur juist wel aan de staat willen overlaten. Deze discrepantie staat volgens onderzoekers de uitvoering van het staande beleid in de weg.

Slimme keuze

De overheid vindt belangrijk dat mensen arbeid en zorg kunnen combineren. Het kabinet heeft om die reden in de afgelopen kabinetsperiode verschillende besluiten doorgevoerd, onder meer door het aantal verlofregelingen uit te breiden, de kinderopvang verder toegankelijk te maken en meer mogelijkheden voor flexibiliteit op het werk te bieden. Hierdoor zou het mogelijk worden om 'slimme keuzes' te maken in de combinatie van arbeid en zorg.

Onderzoekers wijzen erop dat bepaalde groepen in de samenleving minder toegang hebben tot arbeid-en-zorgarrangementen dan andere. Laagopgeleiden kunnen minder makkelijk een beroep doen op regelingen. Voor hen is het financieel minder haalbaar om kinderopvang in te schakelen of verlof op te nemen. Laagopgeleid werk biedt vaak ook minder mogelijkheid voor flexibiliteit in

tijd en plaats voor de werknemer. Zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) hebben eveneens minder toegang tot regelingen. Daarnaast worden in bepaalde situaties hulpbehoevende ouderen financieel gestraft omdat hij of zij bij familie gaat wonen. Zo zijn zo'n vijfduizend migrantenouderen de dupe van de zogenaamde mantelzorgboete (in het ervaringsverhaal op de volgende pagina wordt deze situatie apart belicht).

Inmiddels is de kostendelersnorm voor de AOW opgeschoven naar 1 januari 2018. Het gaat dan om de aanpassing van de financiële tegemoetkoming op basis van het aantal volwassenen dat een huis bewoont. Voor de bijstand is de kostendelersnorm al wel ingegaan. Het doel van de korting is het verschil te vergroten tussen een bijstandsuitkering en betaald werk. Maar het impliceert tegelijk dat een werkloze minder snel een hulpbehoevende oudere bij zich in huis zal nemen. Want als hij of zij dat doet, wordt hij financieel 'bestraft'. Het is de vraag of de werking van een dergelijke maatregel getuigt van een 'slimme keuze' van de overheid.

zorgen bij zorg

Zo'n vijfduizend migrantenouderen zijn de dupe van de zogenaamde 'mantelzorgboete', zoals de 'kostendelersnorm' door critici wel wordt genoemd. Het gaat dan om een regeling, waardoor mensen die op een zelfde adres geregistreerd staan minder financiële tegemoetkoming ontvangen. Hoe werkt dat?

Nazha Taoufiq (50) woont in Osdorp met haar man en kinderen. In 2008 nam zij haar zieke moeder in huis die 24 jaar geleden van Marokko naar Nederland verhuisde. Na een beroerte was zij niet meer in staat voor zichzelf te zorgen. Haar moeder werd in 2015 op haar inkomsten gekort door de nieuwe kostendelersnorm. Ze ontving niet

langer 1025 euro per maand, maar 565 euro. Vanwege haar slechte gezondheid moest zij een speciaal dieet volgen. Nazha kookte apart voor haar. Toen zij de trap niet meer op kon, werd beneden een douche gebouwd. De ziektekosten waren aanzienlijk. En de werktijden van Nazha en haar man werden zo herschikt, dat er altijd iemand bij moeder kon zijn. Toch koos Nazha er voor zelf voor haar moeder te zorgen. Ze heeft moeten vaststellen, dat die keus ingrijpende financiële consequenties heeft. De financiële vergoeding ging achteruit, terwijl de zorg intensiever werd. Haar moeder is in september 2015 overleden.

Eén op vijf heeft probleem

Eén op de vijf mensen met kinderen of met iemand die verzorging nodig heeft, lukt het niet om werk en zorg te combineren. Ze krijgen te maken met lichamelijke klachten of mentale problemen. Dat blijkt uit een tweetaalig onderzoek naar werk van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) dat onlangs is verschenen. Vooral vrouwen en zelfstandigen ervaren deze zogenaamde combinatiedruk.

Steeds meer Nederlanders combineren werk met zorg. Het SCP noemt de toenemende mantelzorg en de noodzaak verschillende banen en verantwoordelijkheden naast elkaar invulling te geven. Het SCP stelt ook vast dat mensen steeds meer thuis werken. Dat heeft te maken met het verlangen om in een rustiger omgeving zich te concentreren op het werk of - in enkele gevallen - de noodzaak thuis tegelijk een zorgtaak op zich te nemen.

Win-winsituaties

In hoeverre laten zorg en arbeid zich combineren? Enkele mensen betrokken bij de Raad van Kerken gaven een reactie.

Fred van Iersel, voorzitter van de beraadgroep Samenlevingsvragen van de Raad van Kerken, legt het accent op de mogelijkheden die je als samenleving moet creëren, zodat mensen daadwerkelijk kunnen werken. Fred van Iersel: *'Wie niet werkt zal niet eten.* Maar wat als je hierin geen keuze hebt? Arbeid is een plicht voor wie het kan. Maar ook een recht: in het levensonderhoud van jezelf en dierbaren te kunnen voorzien.'

Kees Nieuwerth, vicevoorzitter van de Raad van Kerken, reageert op de mogelijkheid om naast werk juist andere dingen te doen. Hij is zelf sinds enige tijd met pensioen en heeft ervaren dat er dan een nieuwe fase in het leven begint: *'Nu ik met pensioen ben en niet meer werk voor een baas, maar wél werk, doe ik eigenlijk voortdurend vrijwilligerswerk en vrijwillig bestuurlijk werk, vooral in de oecumene en in de vredesbeweging. Daarnaast is er natuurlijk ook de zorg voor ouders en (klein)kinderen.'*

Jan Albert Visscher is penningmeester van de Raad van Kerken. Hij heeft een drukke baan als directeur van een belastingadvieskantoor, maar maakt bewust tijd om als vrijwilliger af en toe ouders te verlichten van een gehandicapte zoon. *'Juist wanneer je zelf een drukke agenda hebt, kun je veel ontspannen plezier beleven aan het periodiek op stap gaan met bijvoorbeeld een gehandicapt kind; tegelijkertijd kun je daarmee de ouders wat tijd voor hen samen/tijd voor andere kinderen geven. Een win-winsituatie!'*

biddag voor gewas en arbeid

8 maart 2017

Lezingen: Prediker 2:20-27, Psalm 145 en Matteüs 6:19-23

Gezwoeg

Op de biddag voor gewas en arbeid valt de tekst uit Prediker met de deur in huis: 'Vertwijfeling beving me over alles wat ik had verworven en waarvoor ik had gezwoegd onder de zon.' De woorden 'gezwoegd onder de zon' geven aan dat het maar niet even gaat om het ontspannen aanhaken van een tuintje. Degene die hier bezig wordt geschetst, legt er al zijn of haar levenskracht in. Die urgentie ligt in de tekst besloten. De 'vertwijfeling' waar vers 20 mee opent is dan ook existentieel.

Kluwen

Het gaat met 'gezwoeg' om het onontwaaerbare kluwen van: het bewerken van de aarde, de verzorging van dieren, het ruilen dan wel verhandelen van producten, de zorg voor huisgenoten en naasten, de rol in het gemeenschapsverband en de slaap verdrijvende gedachten over dit alles.

Dit hele kluwen van inspanningen, taken en verantwoordelijkheden kan zo'n beslag leg-

gen dat het de zin van een mensenleven uit gaat maken. De verteller heeft de moed om precies hierover de vertwijfeling toe te laten en de vraag te stellen of het leven op deze wijze niet op een treurig stemmende wijze leeg is.

Keerzijde

De positieve keerzijde wordt in vers 26 geschetst. Een mens die God behaagt is, te midden van de inspanningen die het leven met zich mee brengt, in staat om te leven uit de royaliteit van God. In het 16e vers van Psalm 145 wordt dit bezongen: 'Gul is uw hand geopend, u vervult het verlangen van alles wat leeft.' De mens die hier aan voorbij zwoegt bestempelt Prediker als een 'zondaar'. Het is de mens die op zoek naar enige vastigheid de leegte vult met het verzamelen van bezit. De zondaar verkijkt zich letterlijk op zijn of haar bezit. Bezit suggereert wel het veilig stellen van levensbehoeften, maar doet ondertussen iets anders: leidt af van de royaliteit van God en van onszelf.

Verzamelen

De tekst uit Matteüs 6 sluit naadloos aan op die uit Prediker. De verbindende schakel is het woord 'verzamelen'. In het 'verzamelen van schatten op aarde' uit vers 19 resoneert het verzamelen van de zondaar uit Prediker. Met de woorden uit vers 21 'Waar je schat is, daar zal ook je hart zijn' wordt uitgesproken dat je moet bedenken dat je schat zeggenschap over jou heeft. Het gaat om de vraag naar de gerichtheid van je wezen. De noodzaak van het letterlijk niet uit het oog verliezen van die vraag is aan de orde in vers 22. Je wezen moet ondubbelzinnig op God gericht zijn is de boodschap, en slaat terug op het verzamelen van schatten in de hemel, wat een zegswijze was voor het doen van gerechtigheid.

Biddag

De kluwen van inspanningen zoals die ter sprake komt bij Prediker, raakt aan de wijze waarop velen in de huidige participatiesamenleving betaald werk, zorg en mantelzorg moeten zien te combineren. Het is goed om daar op de biddag eens bij stil te staan. In tal van kerkelijke gemeenten en parochies is men betrokken bij de ondersteuning van

mantelzorgers. Naast ondersteuning gaat het ook om het waken over rechten van mantelzorgers en mensen die afhankelijk zijn van zorg van anderen. Zie ook <https://www.kerkinactie.nl/diakenen-zwo/zorgzame-kerk>.

Onderhevig aan de genoemde combinatie loop je het risico om uit het oog te verliezen waar het ook al weer om ging. De druk van alledaagse dingen, zoveel dat er geregeld moet worden, dreigt ons dan van elkaar te vervreemden.

De druk van alledaagse dingen,
waar is het eind en het begin?
Ergens weerklinkt een oud verlangen:
leven met hart en ziel en zin.
Breng ons dan in herinnering
uw adem, geest van het begin.

Leer ons vanuit jouw woord te leven:
liefde die niemand tot iets dwingt,
zorg die ons dichter bij elkaar brengt,
vreugde die ons voor altijd bindt.
Breng ons dan in herinnering,
uw zachtheid die de dood bedwingt.

(Barbara Leijnse in 'Zingenderwijs')

zondag van de arbeid

30 april 2017

Lezingen: Handeling 2:14.22-23; Psalm 16:1-2a.5.7-11; Lucas 24:13-35

Op de weg

'Juist op die dag' gingen twee van Jezus' leerlingen op weg. Het is de derde dag na Jezus' kruisdood. In de vroege morgen hadden vrouwen ontdekt dat het graf leeg was en van engelen gehoord dat Jezus was opgestaan uit de dood.

De twee zijn op weg van Jeruzalem naar Emmaüs. Ze proberen de gebeurtenissen op een rijtje te zetten. Dat valt niet mee. Ze zijn aan het discussiëren en argumenteren als een vreemdeling zich bij hen voegt. Ze vertellen hem dat Jezus dood is, het graf leeg. Zij die zijn wezen kijken, zagen Hem niet. Dat maakt de twee somber. Hun hoop is gebroken. Dat ze heel dichtbij een nieuwe werkelijkheid zijn, zien ze niet. Zij zien de Verrezenen wel. Maar herkennen Hem (nog) niet.

De vreemdeling gaat met hen op weg. Het gesprek dat Hij met ze voert, is in het Grieks een homilia, een preek. De vreemdeling geeft een duiding, een uitleg van de feiten. De nieuwe werkelijkheid van de verrijzenis is volgens hem al te vinden in de Schrift. De vreemdeling wijst het vanaf Mozes aan. De evangelist citeert hier niet. Het gaat ook niet om de precieze tekst, maar om de hartverwarmende toon van het gesprek. Nu weten de twee meer, maar ze (door)zien nog steeds niet alles. Pas aan tafel, als de gast het brood neemt, zegent en breekt en het hun geeft, dringt de volle waarheid tot hen door: dit is de verrezen Heer. Wat er met Hem is gebeurd, blijft ongezien. Maar het heeft effect op hen: hun moedeloosheid van het begin verandert in

een nieuw enthousiasme. Hun dichte ogen zijn open. Zij zien hoe hun geschiedenis heilsgeschiedenis is. Dat doet hen letterlijk en figuurlijk opstaan, verrijzen.

Petrus' eerste preek

De preek van Petrus is vurig en stellig. Het vraagt van de toehoorder een ja of een nee. Velen zeggen ja en laten zich dopen. Toch is het goed te weten dat ook Petrus een wegging voordat hij dit kon verkondigen. Preken deed hij nog niet eerder. Spreken wel. Hij zei te willen sterven voor zijn vriend, maar in plaats daarvan verried hij Hem. Hij zag het lege graf, maar vertrouwde het verhaal van de vrouwen aanvankelijk niet en had zo zijn vragen. Pas op Pinksteren, vol van de heilige Geest, kan hij deze toespraak houden in volle overtuiging. Hier wordt zijn spreken preken.

Kerk en (mantel)zorgers

De dagelijkse zorg voor het welzijn van een ander kan veel van de zorgvragers vragen. Daarbij komen nog eens de zorgen óver de zorg: de financiën, de contacten met de instanties, het beheren van de papierwinkel. Menig mantelzorger zal zich herkennen in de gemoedstoestand van de twee Emmaüsgangers: de vermoeidheid en de gebroken hoop, het verlangen naar helderheid over wat er gebeurt. Wat heeft een kerk hun te bieden?

Een eerste mogelijkheid is een plek waar de mantelzorgers mogen vertellen, zuchten, klagen, en uithuilen. De kerk is als de vreemdeling: ze luistert. Ze is geduldig en

trouw. Ze laat het zich vertellen alsof ze het voor het eerst hoort.

Een tweede mogelijkheid is een uitnodiging voor een gedekte tafel waaraan de mantelzorger zorgeloos mag aanschuiven, gelijkwaardige tafelenoten kan treffen, en zich deel kan voelen van een groter geheel dan de tafel thuis. Van zo'n tafel knapt een mens op!

Een derde mogelijkheid is de weg van de transformatie gaan. Het is moeilijk tijd en ruimte te vinden om de diepere lagen van het (moeten) zorgen te onderzoeken en open te leggen. Een luisterend oor en een gedekte tafel kunnen er een aanzet toe zijn. Maar van het verhaal van de Emmaüsgangers leren we ook, dat een duurzaam samen optrekken nodig is om werkelijk een nieuwe, goddelijke werkelijkheid in de gebroken alledaagsheid te gaan zien. Hoe doe je dat voor en met deze groep? Daar ligt nog huiswerk waar kerken zich over mogen buigen.

dankdag voor gewas en arbeid

2 november 2016

Lezingen: Deuteronomium 24:(14)15-16, Psalm 65 en Matteüs 20:1-16

Klem tussen werk en zorgtaken

In de verzen uit Deuteronomium wordt met klem gesteld dat je geen profijt mag trekken van mensen die kwetsbaar en op anderen aangewezen zijn. De kwetsbaarheid van mensen waarover Deuteronomium 24:14-16 verhaalt raakt ook wel aan de spagaat die mensen nu soms ervaren: enerzijds blij dat ze nog werk hebben, anderzijds het gevoel klem te zitten tussen dat werk en de zorgtaken thuis of voor naaste familie. Dat roept de spannende vraag op of loon niet ook iets van een zorgpakket in zich zou moeten (kunnen) hebben. Daarmee worden zorgtaken die mensen thuis hebben niet los gezien van hun verantwoordelijkheid op de werkvloer. Is ook dat niet 'participatiesamenleving'? 'Missen' we niet iets wanneer we deze samenhang veronachtzamen?

Psalm 65

Psalm 65 is vooral een loflied op hoe het leven eruit ziet wanneer het geschoeid is op

de leest van God. Dat is een leest van toewijding en ontferming over, van recht doen (het beste in mensen naar boven roepen) en redden (uitkomst, perspectief bieden). De wijze waarop de Psalm Gods zorg voor onze bestaansgrond bezingt, ook door te beteugelen wat ons bedreigt en verwacht, lijkt wel een scheppingsverhaal. En als dat lied uit is, hoe pakken wij dan in die scheping onze zorgende verantwoordelijkheid op?

Handelen in liefde

Jezus' parabel over de werkers in de wijngaard is een absurd verhaal. Het is bizar dat iemand die zich een uurtje heeft ingespannen net zoveel uitbetaald krijgt als degene die zich de hele dag heeft uitgesloofd. Die bizarre realiteit is blijkbaar aan de orde als het over het koninkrijk van de hemel gaat. De econoom Arjo Klamer waagt zich (in zijn Preek van de Leek) aan deze parabel, vooral met het oog op hoe het bij je thuis werkt.

Krijgt het kind dat het beste gepresteerd heeft ook het meeste van de maaltijd, en meer zakgeld dan het kind dat nu eenmaal anders begaafd is? Nee, zo gaat het er thuis niet aan toe, zo doen wij dat niet. Thuis handelen we in liefde, aldus Klamer, je deelt wat je hebt met elkaar.

Rechtvaardig loon

Het loon dat met de werkers van het eerste uur afgesproken wordt is één denarie. Dat is in die tijd het bestaansminimum, wat je nodig hebt om van te kunnen leven. De heer van de wijngaard doet de werkers van het eerste uur niets tekort door hen die later erbij kwamen hetzelfde uit te betalen. Toch vinden die werkers van het eerste uur dat hen wel degelijk tekort gedaan wordt als anderen hetzelfde loon krijgen voor minder verzet werk. Dat zet dit verhaal op scherp: hoe zit het met de 'gunfactor' in de samenleving? In het kader van Dankdag kunnen we de vraag stellen op wat voor manier dankbaarheid te maken heeft met wat je een ander gunt in het leven, zonder dat je het legt langs de meetlat van jouw eigenbelang en wat jijzelf wel of niet ontvangen hebt? Zit in dankbaarheid die wij ervaren ook ruimte om te zien wat een ander nodig heeft?

Zorgzaam loon

De heer trekt op verschillende uren van de dag erop uit om werkers voor in zijn wijngaard te werven. Kan het ook zo zijn dat een maatschappij die inzet op werk én zorg ook de ruimte creëert om die zorg te kunnen verlenen? Dan wordt het heel logisch dat bijvoorbeeld een mantelzorger niet bij het krieken van de dag maar misschien wel pas later op de dag naar z'n werk gaat. Is

hij/zij dan nog in beeld, of ziet niemand hem/haar staan op de arbeidsmarkt? Of misschien juist wel eerder thuis kan komen teneinde nog voldoende energie te hebben om daar zorgtaken uit te voeren. Zou maatschappelijk verantwoord ondernemen ook een ondernemen kunnen worden met zorg en aandacht voor wie naast het betaalde werk nog het nodige te doen heeft in de verzorging thuis?

Vreugde van de liefde

In rooms-katholieke kring heeft de paus onlangs de apostolische exhortatie 'Amoris Laetitia' (letterlijk 'De vreugde van de liefde') gepresenteerd. In het document reflecteert paus Franciscus op de uitkomsten van de gezinssynodes van 2014 en 2015. Indirect komt daarin ook de vraag naar ruimte om voor elkaar te zorgen aan de orde.

Het gaat in gezinnen uiteindelijk om een 'spiritualiteit van de zorg, van de troost en van het aanmoedigen'. Het hele leven van het gezin is een barmhartig 'weiden en hoeden'. Behoedzaam, zo schrijft de paus, drukt eenieder zich 'in het leven van de ander'. 'Het is een diepe geestelijke ervaring iedere geliefde mens met Gods ogen te beschouwen en in Hem Christus te erkennen.'

Tegelijk laat de paus merken over een zekere nuchterheid te beschikken. Je moet jezelf niet overvragen. Als het gaat over wenselijke barmhartigheid merkt hij op: 'Soms valt het ons zwaar de onvoorwaardelijke liefde in de zielzorg ruimte te geven. We stellen zoveel eisen aan de barmhartigheid, dat we haar als het ware uithollen en haar concrete zin en haar reële betekenis afnemen, en dat is de slechtste manier om het evangelie vloeibaar te maken.'

jongeren

Keuzevrijheid in zorg èn werk?

Stel je voor, je woont in een klein dorp op het platteland. Je krijgt een relatie met een boerenzoon uit het naburige dorp. Hij zal later de boerderij, die al generaties lang in zijn familie is, gaan overnemen, dat is al beslist. Jij zal dan niet zozeer boerin worden, maar wel op de boerderij gaan wonen. Dat zie je wel zitten. Wanneer het na jaren zover is, is zijn vader, die inmiddels weduwnaar geworden is, geenszins van plan te verhuizen. Jullie trekken als het ware bij hem in. In het huis woont ook nog een vrijgezelle broer van je man die ook op de boerderij werkt. Beide mannen nemen volledig deel aan jullie huishouden. Aan jou ongevraagd de taak dit huishouden draaiende te houden naast je eigen werk en gezin. Jouw leven bestaat uit werken en zorgen, voor andere dingen is er nauwelijks tijd, laat staan energie.

Nog geen halve eeuw geleden was er weinig keuzevrijheid als het ging om zorg dragen voor familieleden. Tegenwoordig wordt die zorg veel minder gezien als een plicht.

Bovendien is er veel meer aandacht gekomen voor de balans tussen draagkracht en draaglast. De meeste jongeren in Nederland zullen dan ook met verbazing reageren hoe het hierboven geschetste leven verloopt. Een leven, waarin zorg is als een schip waar je op stapt en je dan het roer uit handen moet geven. De zorg stuurt jou in plaats van dat jij daar zelf een sturende rol in hebt.

Zorg dragen is vandaag de dag veel meer een keuze. Toch zullen jongeren ook inzien dat er zorg bestaat waar je niet voor wegloopt als het op je pad komt. Dat is zorg die vanzelf spreekt. Dat geldt natuurlijk het meest voor de onderlinge zorg binnen het gezin waarin zij opgroeien en de zorg voor de verschillende generaties van de familie waar het gezin onderdeel van uitmaakt. Maar als je buurman die slecht ter been is plotseling weduwnaar wordt, is hem vragen waarmee je kan helpen ook vanzelfsprekende zorg.

